

Universitätsbibliothek Wuppertal

Avctores Latinae Lingvae In Vnvm redacti corpvs

Godefroy, Denis

[Genevae], 1585

Liber V

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-85](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-85)

na ex Cycladibus. Sunt & quaedam ab inuentorum nomine, vt *amaracium*. Nam quidam tradunt regium quendam puerum *Amaracū* nomine quamplura vnguentorum genera ferentem, casu prolapsum esse, & maiorem ex commixtione odorē creasse. Vnde nunc optima vnguenta amaracina dicuntur: sunt autē ex genere florum. Item quae à materiae suae qualitate dicuntur: vt *rosaceum* à rosa: *cyprinū* à flore Cypri: quae proinde & propriae materiae odorem referunt. Ex his quaedam simplicia vnguenta sunt, quae vna tantum specie existunt: vnde & sui nominis referunt odoratum, vt *anethinum*: est enim syncerum ex oleo & aneto tantum. Composita autem sunt quae pluribus admixtis fiunt: vnde & nominis sui odorem non habent: quia obtinentibus aliis quae admiscuntur, incertum odorem ducunt: vt *cerotum, caelesticum, marciatum*.

De initio Medicinae. CAP. XIII.

Quaeritur à quibusdam, quare inter ceteras artes liberales ars Medicinae non contineatur. Propterea, quia illae singulares continent causas: ista verò omnium. Nam & Gram-

maticam medicus scire iubetur, vt intelligere vel exponere possit quae legit. similiter & Rhetoricam, vt veracibus argumentis valeat diffinire quae tractat: necnon & *Dialecticam* propter infirmitatum causas ratione adhibita perscrutandas atque curandas. Sic & *Arithmeticam* propter numerum horarum in accessionibus, & periodis dierum: non aliter & *Geometriam* propter qualitates regionum, & locorum situs: in quibus doceat, quid quisque obseruare debeat. Porro *Musica incognita illi non erit*, nam multa sunt quae in Graecis hominibus per hanc disciplinam facta leguntur: sicut habetur de Dauid, qui à spiritu immundo Saulem arte modulationis eripuit. *Asclepiades* quoque medicus Phreneticum quendam per symphoniam pristinae sanitati restituit. Postremo & *Astronomiam notam habebit*, per quam contempletur rationem astroorum & mutationem temporum. nam sicut ait quidam medicorum, cum ipsorum qualitibus & nostra corpora commutantur, hinc est quod Medicina secundum Philosophiam dicitur. Vtraque enim disciplina totum sibi hominem vendicat. Nam sicut per illam anima, ita per hanc corpus curatur.

ISIDORI HISPANENSIS EPISCOPI ORIGINVM SIVE ETYMOLOGIARVM.

LIBER V.

CAPITA LIBRI QVARTI.

1 De authoribus legum.	30 14 Quid responsa prudentium.
2 De legibus diuinis & humanis.	15 De legibus consularibus & tribunicis.
3 Quid differunt inter se ius, leges, & mores.	16 De lege Satyra.
4 Quid sit ius naturale.	17 De legibus Rhodiis.
5 Quid ius civile.	18 De privilegiis.
6 Quid ius gentium.	19 Quid possit lex.
7 Quid ius militare.	20 Quare facta est lex.
8 Quid sit ius publicum.	21 Qualis debeat fieri lex.
9 Quid sit ius Quiritium.	22 De causis.
10 Quid lex.	23 De testibus.
11 Quid scita plebium.	40 24 De instrumentis legalibus.
12 Quid senatus consultum.	25 De rebus.
13 Quid constitutio & edictum.	26 De criminibus in lege conscriptis.
	27 De poenis in legibus constitutis.

De authoribus legum. CAP. I.

MOTSES genti Hebraicae primus omnium diuinas leges sacris literis explicauit. *Foroneus* rex Graecis primus legis iudiciaque constituit. *Mercurius Trismegistus* primus leges Aegyptiis tradidit. *Solon* primus leges Athe-

nienibus dedit. *Lycurgus* primus Lacedaemoniis iura legum ex Apollinis auctoritate confluxit. *Numa Pompilius* qui Romulo successit in regno, primus leges Romanis edidit: deinde cum populus sediciosos magistratus ferre non posset, *Decem-viros* legibus scribendis creauit, qui leges ex libris Solonis in Latinum sermonem translatae.

xij. tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hi Appius Claudius, Genutius, Veterius, Iulius, Manilius, Sulpitius, Sextius, Curatius, Romeilius, Posthumius. Hi Decemviri legum conscribendarum electi sunt. ¶ *Leges autem redigere in libris primus consul Pompeius instituit* re voluit, sed non perseveravit, obrectatorum metu: deinde Cæsar cepit id facere, sed antè interfectus est. Paulatim autem antiquarum legum vetustate atque incuria exoleuerunt: quarum etsi nullus iam usus est, notitia tamen necessaria videtur. ¶ *Leges novæ à Constantino Cæsare ceperunt, & reliquis succedentibus: erantque permixtæ & inordinate.* Postea Theodosius minor Augustus ad similitudinem *Gregoriani & Hermogeniani codicem* factum constitutionum à Constantini temporibus, sub proprio cuiusque Imperatoris titulo disposuit, quem à suo nomine *Theodosianum* vocavit.

De legibus divinis & humanis.
CAP. II.

Omnes autem *leges* aut divinarum sunt, aut humanarum. *Divinæ* natura: humane moribus constant: ideoque hæc discrepant, quoniam alia aliis gentibus placent. *Fas* lex divina est: *ius* lex humana. Transire per agrum alienum fas est, ius non est.

Quid differunt inter se ius, leges, & mores.
CAP. III.

Ius generale nomen est: *lex* autem iuris est species. *Ius* autem dictum, quia iustum, est: omne autem ius legibus & moribus constat. *Lex* est constitutio scripta. *Mos* est vetustate probata consuetudo: siue, *lex* non scripta. Nam *lex* à legendo vocata est: quia scripta est. *Mos* autem longa consuetudo de moribus tracta tantum. *Consuetudo* autem est ius quoddam moribus institutum: quod pro lege suscipitur, cum deficiat *lex*: nec differt scriptura à ratione consistat, quando & legem ratio commendat. Porro si ratione *lex* constat, *lex* erit omniam quod ratione consistit, duntaxat quod religioni congruat: quod disciplinæ conveniat: quod salutem proficiat. vocata autem *consuetudo*, quia in communi est usu.

Quid sit ius naturale. CAP. IIII.

Ius naturale est, aut civile, aut gentium. *Ius naturale* est commune omnium nationum, eò quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliqua habeatur: ut viri & femina coniunctio: liberorum successio & educatio: communis omnium possessio: & om-

nium una libertas, acquisitio eorum, quæ celo, terra marisque capiuntur. Item depositæ rei vel commendatæ pecuniæ restitutio: violentiæ per vim repulsio. Nam hoc aut si quid simile est, nunquam iniustum, sed naturale æquumque habetur.

Quid sit ius civile. CAP. V.

Ius civile est, quod quisque populus vel civitas sibi proprium, humana divinarumque causa constituit.

Quid sit ius gentium. CAP. VI.

Ius gentium est sedium occupatio, ædificatio, munitio, bella, captivitates, servitutes, postliminia, fœdera pacis, induciæ, legatorum non violandorum religio, connubia inter alienigenas prohibita, & inde ius gentium, quod eo iure omnes ferè gentes utuntur.

Quid sit ius militare. CAP. VII.

Ius militare est belli inferendi sollemnitas: fœderis faciendi nexus, signo dato congressio in hostem vel commissio. Item signo dato receptio: item flagitij militaris disciplina, si locus deferatur: item stipendiorum modus: dignitatum gradus: præmiorum honor, veluti cum corona vel torques donatur. Itè prædæ decisio: & pro personarum qualitatibus & laboribus iusta divisio ac principis portio.

Quid sit ius publicum. CAP. VIII.

Ius publicum est in sacris & sacerdotibus & in magistratibus.

Quid sit ius Quiritium. CAP. IX.

Ius Quiritium est propriè Romanorum, quod nulli tenent nisi Quirites, id est, Romani tanquam de legitimis hæreditatibus, de creationibus: de tutelis: de usucapione, quæ iura apud nullum alium populum reperiuntur, sed propria sunt Romanorum: & in eisdem solis constituta. Constat autem Quiritium ius ex legibus & plebiscitis, constitutionibus principum & edictis, siue prudentium responsis.

Quid lex. CAP. X.

Lex est constitutio populi, qua maiores natu simul cum plebibus aliquid sanxerunt.

Quid scita plebium. CAP. XI.

Scita sunt quæ plebs tantum constituit: & vocata scita, quod ea plebs sciat, vel

quòd sciscitatur & rogar vt fiat.

Quid senatusconsultum.
CAP. XII.

Senatusconsultum, est quòd tantum senatores populis consulendo decernunt.

Quid constitutio & edictum.
CAP. XIII.

Constitutio vel edictum quod rex vel Imperator constituit vel edicit.

Quid responsa prudentium.
CAP. XIII.

Responsa sunt quæ iurisconsulti respondere dicuntur consulentibus: vnde & responsa Pauli dicta. fuerunt enim quidam prudentes & arbitri æquitatis, qui institutiones civilis iuris compositas ediderunt: quibus dissidentium lites contentionesque sopirent.

De legibus consularibus & tribuniciis.
CAP. XV.

Quædam esse leges dicuntur ab iis qui condiderunt, vt consulares, tribunicia, Iulia, Cornelia. Nam & sub Octauiano Cæsare successi consules Papius & Pompeius legem tulerunt: quæ à nominibus eorum appellatur Papia & Pompeia, continens primum præmia pro suscipiendis liberis. Sub eodem quoque Imperatore Falcidius tribunus plebis legem fecit, ne quis plus in extraneis testamentis legaret, quam vt quarta pars superesset hæredibus. Ex cuius nomine lex Falcidia nuncupata est. Aquilius quoque legem condidit, quæ hæcenus Aquilia vocatur.

De Lege satyra. CAP. XVI.

Satyra verò lex est, quæ de pluribus rebus simul loquitur, dicta à copia rerum, & quæ à facietate: vnde & satyram scribere est poemata varia condere, vt Horatij, Iuuenalis & Persij.

De legibus Rhodiis. CAP. XVII.

Rhodia leges naualium commerciorum sunt, ab insula Rhodo cognominata, in qua antiquitus mercatorum fuit vsus.

De priuilegiis. CAP. XVIII.

Priuilegia autem sunt leges priuatorum, quasi priuatae leges. Nam priuilegium inde dictum, quòd in priuato feratur.

Quid possit lex. CAP. XIX.

Omnis autem lex aut permittit aliquid, vt vir fortis petat præmium: aut vetat, vt Sacratum virginum nuptias nulli petere liceat: aut: punit, vt, Qui eodem fecerit capite plectatur: aut enim præmio, aut poena vita moderatur humana.

10 *Quare facta sit lex.* CAP. XX.

Facta sunt leges, vt earum metu humana coerceatur audacia, tutaque sit inter improbos innocentia, & in ipsis improbis formidato supplicio, refrænetur nocendi facultas.

Qualis debeat fieri lex.
CAP. XXI.

Erit autem lex honesta, iusta, possibilis, secundum naturam, secundum patriæ cõsuetudinem, loco temporisque conueniens, necessaria, vtilis, manifesta quoque, ne aliquid per obscuritatem in captione cõtineat, nullo priuato commodo, sed pro communi ciuium vtilitate conscripta.

De causis. CAP. XXII.

30 **P**ragme Græcum est, quod Latine causa dicitur: vnde & pragmatica negocia dicuntur, & actor causarum & negociorum pragmaticus nuncupatur.

De testibus. CAP. XXIII.

40 **T**estes sunt à quibus queritur veritas in iudicio, quos quisq; ante iudicium sibi placitis alligat: ne cui sit postea liberum aut dissimulare, aut subtrahere se: vnde & alligati appellantur. Item testes dicti, quòd testamento adhiberi solent: sicut signatores, qui testamenta signant.

De instrumentis legalibus.
CAP. XXIII.

50 **V**oluntas generale nomen omnium legalium instrumentorum, quæ quia non vi, sed voluntate procedit, ideo tale nomen accepit. Testamentum vocatum: quia nisi testator mortuus fuerit, nec confirmari potest, nec sciri quid in eo scriptum sit: quia clausum & obsignatum est, & inde dictum testamentum: quia non valet nisi post testatoris monumetum: vnde Apostolus, Testamentum, inquit, in mortuis confirmatur. Testamentum sane in scripturis sacris non hoc solù dicitur: quòd non valet nisi testatoribus mortuis, sed om-

sed omne pactum & placitum, testamentum vocabant: nam Laban & Jacob testamētum fecerūt, quod vtrique etiā inter viuos valeret. & in Psalmis legitur, Aduersum te testamētū disposuerūt, hoc est, pactū: & innumerabilia talia. *Tabula* testamenti ideo appellata sunt: quia ante chartæ & membranarum vsum in tabulis dolatis non solum testamentum, sed etiam epistolarum alloquia scribebantur: vnde & portitores earum *tabularij* vocantur. *Testamentum iuris civilis*, est quinque testium signis signatum, & subscriptione firmatum. *Testamentum iuris pratorij*, est septem testium signis signatum: sed illud apud ciues fit, inde *ciuile*: istud apud prætores, inde *iuris pratorij*. *Testamentum autem signare*, notare est, vt notum sit quod scriptum est. *Holographum testamentum*, est manu auctoris totum cōscriptum atque subscriptum: vnde & nomen accepit. Græci enim *ἐξω* totam, *ῥηξίω* literam dicunt. *Irritum testamentum*, est si is qui testatus est, capite diminutus est, aut si non ritè factum sit. *Inofficiosum testamentum* est, quod frustra liberis exhereditatis, sine officio naturalis pietatis in extraneas personas redactū est. *Raptum testamentum*, inde vocatur, eò quod nascente posthumo, neque exhereditato nominatim, neque hærede instituto dirumpitur. *Suppressum testamentum* est, quod in fraudem hæredum vel legatariorum seu liberorum non est palam prolatum: quod si non later, tamen si prædictis personis non proferatur, supprimit tamen videtur. *Nuncupatio* est, quam in tabulis cerisq̄ testator recitat, dicens: Hæc vt in his tabulis cerisq̄ scripta sunt, ita videtur, ita dico, ita lego: itaque vos ciues Romani testimonium mihi perhibete, & hoc dicitur nuncupatio: *nuncupare* enim est in palam nominare & confirmare. *Ius liberorum*, est coniugium sine liberis inuicem pro loco pignorum hæreditatis alterna cōscriptio. *Codicillum*, vt veteres aiunt, sine dubio ab autore dictum, qui hoc scripturæ genus instituit. Est autem scriptura nulla indigens solennitate verborum, sed sola testatoris voluntate qualicumque scripturæ significatione expressa: cuius beneficio voluntatibus defunctorum esse constat subuentum propter legalium verborum difficultatem, aut certè propter necessitatem adhibendorum solennium: ita vt qui titulum scribit eiusdem scripturæ codicillum vocet: sicut autem *codicillum* fit vice testamētī: ita *epistola* vice codicellorum. *Cretio*, est certus dierum numerus, in quo institutus hæres aut accipit hæreditatem, aut finito tempore cretionis excluditur, nec liberum est illi vltra capiendi hæreditates. *Cretio* autem appellata est quasi decreto, id est, decer-

tere, vel constituere: vtputa, ille hæres esto mihi: additur, cernitōque infra tot dies. Ad eundarum autem hæreditatum centesimus staturus erat dies, quibus non esset cretio adiecta. *Fideicommissum* dictum, vt fiat quod à defuncto committitur. Nam *fides* dicta, eò quod fiat: quod tamen non in directis verbis, sed precatiuis exposcitur. *Pactum*, dicitur inter partes ex pace conueniens scriptura, legibus ac moribus comprobata: & dictum pactum quasi ex pace factum, ab eo quod est *pango*, vnde & pepigit fœdus. *Placitum*, quoque similiter ab eo quod placet. Alij dicunt *pactum* esse quod volens quis facit: *placitum* verò quo quisquam nolens compellitur, veluti quando quisquam paratus sit in iudicio ad respondendum: quod nemo potest dicere pactum, sed placitum. *Mandatum*, dictum quod olim in commisso negotio, alter alteri manum dabat. *Ratum* verò quasi rationabile & rectum: vnde & qui pollicetur dicit, Ratum esse profiteor, hoc est, firmum atque perpetuum: ritè autem esse non rectè, sed ex more. *Chirographum*, cautio vel scriptio duarum instar chartarum. Græcè enim manuscriptum, Latine dicitur cautio. *Emptio*, & *venditio*, est rerum commutatio atque contractus, ex conuenientia veniens. *Emptio* autem dicta, quod à me tibi fit: *venditio* quasi venundatio, id est, à nundinis. *Donatio*, est cuiuslibet rei transactio. Dictam autem dicunt donationem, quasi domi actionem: & *dotem*, quasi do item. Præcedente enim in nuptiis donatione, dos sequitur. Nam antiquus nuptiarum erat ritus, quod se maritus & vxor inuicem emebant, ne videretur ancilla vxor: sicut habemus in iure. Inde est quod præcedente donatione viri, sequitur dos vxoris. *Donatio vsufructuaria*, ideo dicitur: quia donator ex ea vsufructum adhuc retinet, seruat cui donatum est iure. *Donatio directa*, ideo nuncupatur: quia & iure & vsu statim transit in alterum: nec vltra inde aliquid ad ius donatoris retorquetur. *Conditiones*, testium sunt propriè: & dictæ conditiones à condicendo, quasi condictiones: quia non ibi testis vnus iurat, sed vel duo vel plures. Non enim in vnus ore, sed in duorū aut triū testium stat omne verbum. Item conditiones, quod inter se conueniat sermo testium, quasi condictiones. *Stipulatio*, est quasi promissio vel sponsio: vnde & promissores *stipulatores* vocantur: dicta autem *stipulatio* à stipula. Veteres enim quando sibi aliquid promittebant, stipulam tenentes frangebant: quam iterum iungentes, sponsiones suas agnoscebant. *Sacramentum*, est pignus sponsionis: vocatum autem sacramentum, quia violare quod quisque promittit perdidit est.

De rebus. CAP. XXXV.

HAEREDITAS, est res qua morte alicuius ad quempiam peruenit, vel legato testamento, vel possessione retenta. Dicta autem hereditas à rebus additis: siue ab aere, quia qui possidet agrum & censum soluit: inde & res. Res sunt quae in nostro iure consistunt. Iura autem sunt, quae à nobis iuste possidentur, nec aliena sunt. Dicta autem res à rectè habendo: ius à iuste possidendo. Hoc enim iure possidetur quod iuste: hoc rectè quod bene. Quod autem malè possidetur alienum est. Malè autem possidet, qui vel suis malè vitur, vel aliena praesumit. Possidet autem iuste, qui non irritatur cupiditate. Qui autem cupiditate tenetur, possessus est non possessor. Bona, sunt honestorum seu nobilium: quae proinde bona dicuntur, ut non habeant turpem usum, sed ea homines ad res bonas vitantur. Peculium, proprie minorum est personarum siue seruorum. Nam peculium est, quod pater vel dominus filium suum vel seruum pro suo tractare arbitrio patitur. Peculium autem à pecudibus dictum: in quibus veterum constabat vniuersa substantia. Bonorum possessio, est ius possessionis, certo ordine certoque titulo acquisita. Inestata hereditas, est quae testamento scripta non est: aut si scripta sit, iure tamen nequaquam est edita. Caduca, inde dicuntur, quia eius haeredes ceciderunt. Familia heriscunda, est diuisio hereditatis inter haeredes. Heriscunda enim apud veteres diuisio nuncupatur. Communis diuisio, est inter eos, quibus communis res est: quae actio iubet postulantibus iis arbitrum dari, cuius arbitratu res diuidantur. Finium regundorum actio dicta, eo quod per eam regantur fines vtrique ne dissipentur: dummodo non angustiore quinque pedum loco ea contouersa sit. Locatio, est res ad usum data cum diffinitione mercedis. Conductio, est res in usum accepta, cum constituta mercede. Res credita, est quae in obligatione ita deducta est, ut ex tempore quo res contrahebatur, certum sit eas deferri. Vfusura, est incrementum scenoris, ab usu aëris crediti nuncupata. Commodum, est id quod nostri iuris est, & ad alios temporaliter translatum est commodum temporis quamdiu apud eum sit: vnde & commodum dictum est. Precarium, est dum prece creditor rogatus permittit debitorem in possessione fundi sibi obligati demorari, & ex eo fructus capere. Et dictum precarium, quia prece additur: quasi dictum precadit, pro d litera commutata. Mutuum, appellatum est: quia id quod à me tibi datur, ex meo tuum fit. Depositum, est pignus commendatum ad tempus, quasi diu positum. Deponere autem quis videtur, cum

aliquid metu furti, incendij, naufragij, apud alium custodiae causa deponit. Interest autem in loquendi vsu inter pignus & arram. Nam pignus est quod datur propter rem creditam: quae dum redditur, statim pignus auferitur. Arra verò est primum quod pro re bonae fidei contracta empta, ex parte datur, & postea completur. Est enim arra complenda, non auferenda: vnde qui habet arram, non reddit sicut pignus, sed desiderat plenitudinem. & dicta arra à re pro qua traditur. Item inter pignus & fiduciam & hypothecam hoc interest. Pignus, est enim quod propter rem creditam obligatur: cuius rei possessionem solam ad tempus consequitur creditor. Caterum dominium penes debitorem est. Fiducia, est cum res aliqua sumendae mutuae pecuniae gratia vel mancipatur: vel in iure creditur. Hypotheca, est cum res aliqua commodatur sine depositione pignoris, pacto vel cautione sola interueniente. Momentum, dictum à temporis breuitate, ut tam cito quam statim saluo negotio reformetur, nec in vllam moram produci debeat quod repetitur: sicut nec vllum spatium est momenti, cuius tam breuis est temporis punctus, ut in aliquam moram nullo modo producat. Instrumentum, est vnde aliquid constructum: ut calamus, aëcia, culter. Instructum, quod per instrumentum efficitur: ut baculus, codex, tabula. Vfus, quo in re instructa vitur: ut in baculo innici: in codice legere: in tabula ludere: sed & ipse fructus agrorum, quia eo vitur, usus vocatur. Hæc sunt tria illa. Vsusfructus autem vocatur: quia solo vsu habetur eius fructus, manente apud alium iure. Vfusucapio, est adeptio dominij, per continuationem iustae possessionis, vel biennij, vel alicuius temporis. Mancipatio, dicta est: quia res manu capitur. Vnde oportet eum qui mancipium accipit, comprehendere idiplum, quod ei mancipio datur. Cessio, est proprie rei concessio, sicut est illud: Cedo iure propinquitatis. Cedere enim dicimus quasi concedere, & quae propria sunt: nam aliena restitimus, non cedimus. Nam cedere proprie dicitur, qui contra veritatem alicui consentit: ut Cicero, Cessit, inquit, amplissimi viri auctoritati, vel potius paruit. Interdictum est, quod à iudice non in perpetuum, sed pro reformando momento ad tempus interim dicitur: salua propositione actionis eius. Precium vocatum, eo quod prius illud damus, ut pro eius vice rem quam appetimus possidere debeamus. commercium, dictum à mercibus, quo nomine res vanales appellamus. Vnde mercatus dicitur coetus multorum hominum, qui res vendere & emere solent. Integri restitutio, est causa vel rei reparatio. Causa redintegratur, quae vi potestatis expleta

expleta non est. *Res redintegratur* quæ vi potestatis ablata atque extorta est.

De criminibus in lege constitutis.

CAP. XXVI.

Crimen à catendo nomen accepit: ut furtum, falsitas, &c. quæ non occidunt, sed infamant. *Facinus* dictum à faciando malum, quòd noceat alteri. *Flagitium* à flagitando corruptelam libidinis, quòd noceat sibi. Hæc duo sunt genera omnium peccatorum. *Vis* est virtus potestatis, per quam causa siue res vel aufertur vel extorquetur. *Vis priuata* est si quisquam ante iudicium armatis hominibus, quenquam à suo deiecerit vel expugnauerit. *Vis publica* est, si quis ciuem ante populum vel iudicem vel regem appellan-tem necauerit, aut corserit, siue verberauerit, vel vinxerit. *Dolus* est mentis calliditas, ab eo quòd deludat. Aliud enim agit & aliud simulat. Petronius aliter æstimat, dicens: Quid est iudicis dolus? Nimirum ubi aliquid factum est quod legi dolet: habetis dolum, accipite nunc malum. *Calumniæ* est iurgium alienæ liis: à caluendo, id est, decipiendo dicta. *Falsitas* appellata à fando aliud quàm verum est. *Iniuria* est iniustitia: hinc est apud Comicos. In iure sequi vel. Iniuria est qui au-der aliquid contra ordinem iuris. *Seditio* dicitur dissensio ciuium, quòd seorsum alij ad alios eunt. Nam hi maximè turbatione reuù & tumultu gaudent. *Sacrilegium* propriè est sacrarum rerum furtum: postea & in idolorum cultu hæsit hoc nomen. *Adulterium* est illusio alieni coniugij, quòd quia alter alterius torum commaculauit: adulterij nomen accepit. *Stuprum*, id est, raptus, propriè est illicitus coitus, à corrupendo dictus: vnde & qui raptu poitur, stupro fruitor. *Homicidium* vocabulum compositum est ex homine & cæde. Qui enim cædem in hominem fecisse compertus erat: homicidam veteres appellabant. *Parricidij actio* non solum in eum dabatur, qui parentem, id est, qui patrem vel matrem interemisset: sed & in eum qui fratrem occiderat, & dictum parricidium quasi parentis cædium. *Internecciei iudicium* in eum dabatur, qui falsum testimonium fecerat, & ob id hominem occiderat. Accusatorem eius possessio bonorum sequebatur. *Internecciei* autem significatio est, quasi hominis quædam necatio. Nam propositionem *Inter*, ponebant antiqui pro E. Næuius: Mare interbibere. Et Plautus: Interluere mare, id est, ebibere & eluere. *Furtum* est rei alienæ clandestina contractio, à furuo, id est, fusco vocatum: quia in obscuro fit. Furtum autem capitale crimen apud maiores fuit ante pœnam quadrupli.

Perisursio est rei alienæ manifesta præsum-

ptio. Furtum autem earundem rerum fit, quæ de loco in locum transferri possunt: per-
suasio autem & earum quæ transferuntur,
& earum quæ immobiles sunt. *Insciatio* est
negatio debitæ rei: cum à creditore depolici-
tur. Item & *abiniatio*, id est, rei creditæ abne-
gatio. *Ambitus* iudicium in eum est, qui
largiorem honorem capit & ambit, amissu-
rus dignitatem quam munere inuadit. *Pecu-
latus* iudicium in eos datur, qui fraudem ar-
rario faciunt, pecuniàmque publicam inter-
uertunt. Nam à pecunia peculatus est dictus.
Non autem sic iudicatur furtum publicæ rei,
sicut rei priuata. Nam ille sic iudicatur ut sa-
crilegus, quia fur est sacrorum. *Repetundarum*
accusatur, qui pecunias à sociis cepit. In
hoc iudicio reus si ante moriatur, in bona ci-
us iudicium redditur. *Incesti* iudicium in vir-
gines sacratas, siue in propinquas sanguine,
constitutum est. Qui enim talibus miscetur,
incesti, id est, incasti habentur. *Maiestatatis* rea-
tu teneatur ij, qui regiam maiestatem dese-
ruerunt, vel violauerunt, vel qui republi-
cam prodiderunt, vel cum hostibus consen-
serunt. *Piaculum* dictum quod expiari po-
test: commissa sunt enim quæ erant quoquo
ordine expianda.

De pœnis in legibus constitutis.

CAP. XXVII.

Dupliciter malum appellatur: vñ quod
homo facit: alteru quod patitur. Quod
facit, peccatum est, quod patitur pœna. Ma-
lum autem tunc plenum est, cum & præte-
ritum est, & impetit vel impendet, ut sit do-
lor & metus. *Pœna* dicta quòd puniat. Est au-
tem epithetum nomen, & sine adiectione non
habet plenum sensum: adiecis pœna carceris,
pœna exilij, pœna mortis, & implet sensum.
Supplicium propriè dicitur non quo quis puni-
tur: sed qui ita damnatur ut bona eius con-
secrentur & in publico redigantur. Nam *sup-
plicia* dicebantur supplicamenta. Et suppli-
cium dicitur de cuius damnatione delibatur
aliquid Deo: vnde & *supplicare*. Octo genera
pœnarum in legibus contineri Tullius scri-
bit, scilicet. damnum, vincula, verbera, talionem,
ignominiam, exiliu, seruitutem & mortem.
His namque pœnis vindicatur omne perpe-
tratam peccatum. *Dammum* à diminutione
rei vocatum. *Vincula* à vinciendo, id est, ar-
tando dicta, eò quòd constringant atque re-
tineant: vel quia vi ligant colla. *Compedes* di-
cta, quia continent pedes. *Pedica* sunt laquei
quibus pedes illaqueantur, dicta à pedibus
capiendis. *Catene* autem quòd accipiendo te-
nent vtraque vestigia, ne progrediantur. I-
tem catenæ quòd se capiendo teneant pluri-
mis nodis. *Manica* sunt vincula, quibus ma-

nus capiuntur, licet & manica tunicarum
sint. *Nervus* est vinculum ferreum, quo pedes
vel ceruices impediuntur. *Boya* est torques
damnatorum, quasi iugum bouum: ex genere
vinculorum est. *Carcer*, in quo custodiuntur
noxij. Et dictus carcer, quod eo homines
coerceantur, includanturque: quasi arcens,
ab arcendo scilicet. Locum autem in quo seruan-
tur noxij *carcerem* dicimus numero tantum
singulari: vnde verò emituntur quadrigæ,
carceres vocamus numero tantum plurali.
Verbera dicta: quia cum agitantur, aere ver-
berant. Hinc *flagra*, & *plaga* & *flagella*: quia cum
statu & strepitu in corpore sonant. Nam *pla-*
ga quasi *flagra*: sed *plaga* & *flagra* primæ po-
sitionis sunt: *flagella* autem per diminutio-
nem dicta. *Anguilla* est, qua coercentur in
scholis pueri, quæ vulgò *scutica* dicitur. *Fu-*
stes sunt, quibus pro criminibus iuvenes fe-
xiuntur: appellati quod præfixi in fossis stent,
quos *palos* rustici vocant. *Vectes* dicti, quod
manibus vectentur: vnde ostia saxaque vel-
luntur: sed hi ad pœnas legum non pertinet.
Virga sunt summitates frondium arborum-
que, dicta quod virides sunt: vel quod vim
habeant arguendi: quæ si lenis fuerit, virga
est: si certè nodosa vel aculeata, *scorpio* rectis
fimo nomine vocatur: quia arcuato vulnere
in corpus infigitur. *Ictus* propriè flagellorum
sunt ab agitando vocati. *Vngula* dicta, quod
effodiant: hæc & *fidicula*, quia iis rei in ecu-
leo torquentur, vt fides inueniatur. *Eculus*
autem dictus, quod extendatur. Tormenta
verò quod torquendo mentem inueniant.
Est & *lautumna* supplicij genus ad verberan-
dum aprum, inuentum à Tarquinio Super-
bo ad pœnas sceleratorum. Iste enim prior
lautumna, tormèta, fustes, meralla atque e-
xilia adiuuenit, & ipse prior ex regibus exi-
lium meruit. *Talio* est similitudo vindicta, vt
taliter quis patiarur: vt fecit. Hoc enim &
natura & lege est institutum: vt lædentem si-
milis vindicta sequatur. Vnde & illud est le-
gis: Oculum pro oculo, & dentem pro dente.
Talio autem non solum ad iniuriam refe-
rendam: sed etiam pro beneficio reddendo
ponitur. Est enim communis sermo & iniu-
ria & beneficentia. *Ignominium* dictum, eò
quod desinat habere honestatis nomen, is
qui in aliquo crimine deprehenditur. Dictum
autem ignominium quasi sine nomine: sicut
ignarus sine scientia, sicut *ignobilis* sine nobi-
litate. Hoc quoque & *infamium*, quasi sine
bona fama: *fama* autem dicta: quia fando &
loquendo peruagatur per traduces lin-
guarum & aurium serpens. Est autem no-
men & bonarum rerum & malarum. Nam

fama felicitatis interdum est, vt illud est, Illu-
lustris fama quod laus est: malarum, vt Virgil.
Fama malum quo non aliud velocius vl-
lum. *Fama* autem nomen certi locum non
habet, quia plurimum mendax est, adiciens
multa, vel demutans de veritate: quæ tamdiu
vixit quamdiu non probatur. At vbi proba-
ueris, esse cessat, & exinde res nominatur: nõ
fama. *Exilium* dictum quasi extra solum. Nã
exul dicitur qui extra solum est. Vnde *postli-*
minium redeuntibus hoc est de exilio redu-
cendis, qui sunt eiectionis in iniuria, id est extra
limen patriæ. Diuiditur autem exilium in
relegatis & deportatis. *Relegatus* est quem bo-
na sua sequuntur. *deportatus* quem non se-
quatur. *Proscriptio* exilij procul damnatio,
quasi porro scriptio. Item *proscriptus*, quia: pa-
lam scriptus. *Metallum* est vbi exules depu-
tantur ad erudendam venam, marmoraque se-
canda in crustis. *Seruitus* à seruando vocata:
apud antiquos enim qui in bello à morte ser-
uabantur, serui vocabantur. Hæc est sola ma-
lorum omnium postrema, quæ liberis omni
supplicio grauior est: nam vbi libertas perit,
vna ibi perierunt & omnia. *Mortium* verò
diuersi casus, ex quibus *crux* vel *patibulum* in
quo homines appensi cruciantur vel patiu-
tur. vnde & nomina habent. *Patibulum* enim
vulgò *surca* dicitur, quasi ferens caput. sus-
pensum enim & strangulatum hæc exami-
nat: sed patibuli minor pœna, quam crucis.
Nam *patibulum* appensos statim exanimat,
crux autem suffixos diu cruciat: vnde & in
Euangelio latronibus, vt morerentur, & de
ligno ante sabbatum deponerentur, crura
contracta sunt: quia ligno suspensi citò mo-
ri non poterant. In ipso quoque genere ne-
cis differt. Crudelius est enim in aqua spiri-
tum torquentis extinguunt: ignibus vri, frigo-
re & fame necari, canibus & bestiis exponi.
Nam ferro mori, ætas quoque maior opta-
uit. *Gladius* enim sine grauiori cruciatu
compendiosa morte vitam finire nouit. *Cu-*
leus est parricidale vasculum ab occulendo,
id est claudendo dictum. Est autem vter
ex corio factus, in quo parricide cum simia
& gallo & serpente inclusi, in mare præcipi-
tantur. Omnium autem istarum mortium
genus *animaduersio* nominatur. *Animadu-*
ersio est, quando iudex reum punit, & dicitur
animaduertere, id est animum illum vertere,
intendere vtique ad puniendum reum, quia
iudex est. Idèd autem Romani *aquam* &
ignem interdicebant quibusdam dånatis: quia
aer & aqua cunctis patet, & omnibus data
sunt: vt illi non fruerentur, quod omnibus
per naturam concessum est.

De temporibus.

De temporibus.

28 De Chronice vocabulo.

29 De momentis & horis.

30 De diebus.

31 De nocte.

32 De hebdomada.

33 De mensibus.

34 De solstitiis & equinoctiis.

35 De temporibus anni.

36 De annis & iubilis.

37 De olympiadicis & lustris.

38 De seculis & etatibus.

39 De discretione temporum, & de prima etate.

40 De secunda etate.

41 De tertia etate.

42 De quarta etate.

43 De quinta etate.

44 De sexta etate.

De Chronica vocabulo. CAP. XXVIII.

Chronica, Græcè dicitur quæ Latinè temporum series appellatur: qualem apud Græcos Eusebius Cæsariensis episcopus edidit, & Hieronymus presbyter in Latinam linguam conuertit. *χρόνος* enim Græcè, Latinè tempus interpretatur.

De momentis & horis. CAP. XXIX.

Tempora autem momentis, horis, diebus, mensibus, annis, lustris, seculis, etatibus diuiduntur. *Momentum* est minimum atque angustissimum tempus, à motu siderum dictum. Est enim extremitas horæ in breuibus interuallis, cum sol aliquid sibi cedit atque succedit. *Horæ* Græcum est nomen & tamen Latinum sonat. *Ora* enim finis est temporis: sicut & *ora* sunt fines maris, flumio-

De diebus. CAP. XXX.

Dies, est præsentia Solis: siue sol super terras: sicut nox, sol sub terris. Vt enim dies aut nox sit: causa est, aut super terram sol, aut sub terris. *Dies legitimus* xxiii. horarum est, vsque dum dies & nox spatia sui cursus ab oriente vsque ad alium orientalem solem caeli volubilitate concludat. *Abusus* autem *dies* vnus est spatium ab oriente sole vsque ad occidentem. Sunt autem *dies spatia* duo *interdianum* & *nocturnum*: & est dies quidem horarum xxiii. spatium autem horarum xij. Vocatur autem *dies* à parte meliore. Vnde & in vsu est, vt sine commemoratione noctis, numerum dicamus dierum: sicut & in lege diuina scriptum est: Factum est vespere & mane dies vnus. *Dies secundum Aegyptios* inchoat ab occasu solis: secundum Perlas, ab ortu solis: secundum Athenienses, à sexta hora diei: secundum Romanos à media nocte. Vnde & tunc *gallicinium* est, quorum vox diei ostendit præconium, quando & *mesonitius* afflatus sit. *Dies dicti* à diis, quorum

nomina Romani quibusdam sideribus sacrauerunt. *Primum enim diem* à sole appellauerunt: qui princeps est omnium siderum: sicut & idem dies caput est cunctorum. *Secundum* à luna, quæ soli & splendore & magnitudine proxima est: & ex eo mutuatur lumen. *Tertium*, à stella Martis, quæ Vesper vocatur. *Quartum*, à stella Mercurij, quam quidam candidum circulum dicunt. *Quintum*, à stella Iouis, quam Phaëtonem aiunt. *Sextum* à Veneris stella, quam Luciferum asserunt: quia inter omnia sidera plus lucis habet. *Septimum* à stella Saturni, quæ sexto caelo locata, xxx. annis fertur explere cursum suum. Proinde autem ex his septem stellis nomina diebus gentiles dederunt, eo quod per eosdem aliquid sibi effici aestimarent, dicentes habere à sole spiritum, à luna corpus, à Mercurio ingenium & linguam, à Venere voluptatem, à Marte sanguinem, à Ioue temperantiam, à Saturno humorem. Talis quippe extitit gentilium stultitia: qui sibi finxerant tam ridiculosa figmenta. Apud Hebræos autem dies prima, *viua sabbati* dicitur: quæ apud nos dies dominicus est, quem Gentiles soli dedicauerunt. *Secunda sabbati*, secunda feria: quem seculares diem lunæ vocant. *Tertia sabbati*, tertia feria: quem illi diem Martis vocant. *Quarta sabbati*, quarta feria: qui Mercurij dies dicitur à paganis. *Quinta sabbati*, quinta feria est: id est quintus à die dominica, qui apud gentiles Iouis vocatur. *Sexta sabbati*, sexta feria est, quæ apud eosdem paganos Veneris nuncupatur. *Sabbatum* autem septimus à dominico die est: quem gentiles Saturno dedicauerunt, & Saturnum nominauerunt. *Sabbatum* autem ex Hebræo in Latinum requies interpretatur, eo quod Deus in eo requiescisset ab omnibus operibus suis. Melius autem in vocabulis dierum de ore Christiano ritus loquedi Ecclesiasticus procedit. Tamen si quem forte consuetudo traxerit, vt illud exeat ex ore quod improbat corde: intelligat illos omnes, de quorum nominibus appellati sunt hi dies homines fuisse, & propter beneficia quadam mortalia, quia

plurimum potuerunt & inuenerunt in hoc seculo, delati sunt eis ab amatoribus suis diuini honores, & in diebus, & in sideribus: sed prius à nominibus hominū sidera nuncupata, & à sideribus dies sunt appellati. A fando autem *feria* nuncupatae sunt, quod in eis nobis sit tempus dictionis, id est, in diuino vel humano officio fari. sed ex iis *festi dies* hominū causa instituti sunt: *feriati* causa diuinorū factorū. *Partes diei* tres sunt: mane, merides, 10 & suprema. *Mane*, lux matura & plena: nec iam crepusculū. Et dictū *mane* à manu. *manū* enim antiqui bonū dicebāt. Quid enim melius luce? Alij *mane* existimant vocari à manibus, id est, à diis quorū conuersatio à luna ad terram est. Alij putant ab aere: quia manus id est rarus est atq; perspicuus. *Merides* dictus quasi medidies, hoc est medius dies: vel quia tunc prior dies est. *Merū* enim purū dicitur. In toto enim die nihil clarius meridie: quādo sol è medio caelo rutilat: & omnem terrā pari claritate illustrat. *Suprema* est postrema pars diei, quando sol cursum suū in oecasum vertit: dicta eo quod superest ad partē vltimam diei. *Serum* vocatū à clausis seris, quādo iam nox venit, vt vnusquisque somno tutior sit. *Hodie*, quasi hoc die, & quotidie non totidie, vt sit quot diebus. *Cras*, quod est postea. *Hesternū*, est pridie: & dictum hesternum ab eo quod iam dies ipse sit à nobis extraneus, 30 & prateriundo alienus. *Pridie* autem quasi priori die. *Perendie*, id est per ante die vel in antecessu, id est prius.

De nocte. CAP. XXXI.

Nox à nocendo dicta, eo quod oculis noceat. Quae idcirco lunae ac siderū lucē habet, ne indecora esset, & vt consolaretur omnes nocte operantes: & vt quibusdam animantibus quae lucem solis ferre non possunt ad sufficiens temperaretur. Noctis autē & diei alternatio propter vicissitudinē dormiendi & vigilandi effecta est, & vt operis diurni laborē noctis requies temperet. Noctem autē fieri dicunt, aut quia longo itinere lassatur sol, & cum ad vltimū caeli spatium peruenit, elāguescit, ac tabefactus efflat suos ignes: aut quia eadem vi sub terras cogitur, qua super terras pertulit lumen, & sic vmbra terrae noctem facit. Vnde & Virgilius, -ruit Oceano nox, Inuoluens vmbra magna terrāque posūmque. *Noctis partes* septē sunt. id est vesp̄er, crepusculū, conticinium, intēpestum, gallicinium, matutinum, diluculum. *Vesp̄er* à stella occidentali vocatur, quae solē occidūū sequitur, & tenebras sequentes praecedit. De qua Virgilius, Ante diem clauso cōponet vesp̄er Olympo. *Tenebrae* autem dictae, quod teneant vmbrae. *Crepusculum* est dubia lux. Nam creperū dubium dicimus, hoc est inter lucem & tenebras. *Conticinium* est quādo omnia silent. Cōticescere enim silere est. *Intēpestum*, est medium & inactuosum noctis tēpus: quando agi nihil potest, & omnia sopore quiescunt. Nam tempus per se non intelligitur, nisi per actus humanos. *Mediū* autem *noctis* actu caret. Ergo intēpesta, inactuosā quasi sine tempore, hoc est sine actu per quē dignoscitur tempus. Vnde est, Intēpestiue venisti, ergo intēpesta dicitur, quia caret tempore, id est actu. *Gallicinium*, propter Gallos lucis praenuncios dictum. *Matutinum*, est inter abcessum tenebrarum, & aurore aduentum: & dictum matutinum, quod hoc tempus inchoantes mane sit. *Diluculum*, quasi iam incipiens parua diei lux. Haec & aurora quae solem praecedit. Est autem *aurora* diei clarescentis exordium, & primus splendor aeris, qui Graecè *ἠὸς*: dicitur, quam nos per deriuationem auroram vocamus: quasi eorum. Vnde est illud, Latus Eois Eurus equis. & Eoasque acies.

De hebdomada. CAP. XXXII.

Hebdomada, dicta à numero septē dierū quorum repetitione, & menses, & anni, & secula peraguntur. *ἑβδωμάδα* enim Graeci septē dicunt. hanc nos *septimanam* vocamus, quasi septem lucas. Nam mane lux est. Octauus autem dies, id primus est, ad quem reditur, & à quo rursus hebdomadis series orditur.

De mensibus. CAP. XXXIII.

Mensis, nomē est Graecum de lunae nomine tractum. Luna enim *μην* Graeco sermone vocatur. vnde & apud Hebraeos *mensis legitimi*, non ex solis circulo, sed ex lunae cursu enumerantur, quod est de noua ad nouam. Aegyptij autem propter lunae velociorem cursum, & ne error computationis eius velocitate accideret, ex solis cursu diem mensis adinuenerunt: quo tardior solis motus facilius poterat comprehendi. *Ianuarius mensis*, à Iano dictus, cui fuit à gentilibus consecratus, vel quia limes & ianua sit anni. Vnde & bifrons idem Ianus pingitur: vt introitus anni & exitus demonstraret. *Februarius*, nuncupatur à Februo, id est Plutone, cui eo mense sacrificabatur. Nam Ianuariū diis superis, Februarium diis manibus Romani consecrauerūt. Ergo Februarius à Februo, id est à Plutone, non à febre, id est aegritudine nominatur. *Martius*, appellatur propter Martē Romanae gentis auctore, vel quod eo tēpore cuncta animantia ad mare agantur, & ad concumbēdi voluptatē. Idem appellatur & *mensis nouorum*, quia anni initium mensis est Martius. Idem & *November* ab indicis scilicet germinum: quia in eo videscuntibus fructibus nouis trāfactorum probatur oecalus. *Aprilis*, pro Venere dicitur, quasi Afrodite. Graecè

Græcè enim *αργείην* Venus dicitur, vel quia hoc mense omnia aperiantur in florem: quasi aperilis. *Maius* dicitur à Maia matre Mercurij, vel à maioribus natu: qui erant principes reipublicæ. Nam hunc mensem maioribus, sequentē verò minoribus Romani consecrauerunt. Vnde & *Iunius* dicitur. Antè enim populus in centurias seniorum, & iuniorum diuisus erat. *Iulius* verò & *Augustus* de honoribus hominum Iulij & Augusti Cæsarium nuncupati sunt. Nam prius *Quintilis* & *Sextilis* vocabantur: *quintilis*, quia quintus erat à Martio: quem principem anni testantur esse Romani. *Sextilis* similiter quòd sextus sit. *September*, nomen habet à numero & imbre quia septimus est à martio & imbres habet. Sic & *October*, *November*, atque *December* ex numero & imbribus acceperunt vocabula: quem numerum decurrentem december finit: pro eo quòd denarius numerus precedentes numeros claudit. *Kalendas* autè *Nonas* & *Idus* propter festos dies Romani instituerunt, vel propter officia magistratuum. In iis enim diebus conueniebatur in vrbibus. Quidam autem *kalendas* à colendo appellati existimant. Apud veteres enim omniū mensium principia colebantur: sicut & apud Hebræos. *Idus* autem plerique Latinorum ab edendo dictas putant: quòd ij dies apud veteres epularum essent. *Nonæ* à nudinis vocatæ, nudinæ enim sunt publicæ conuentiones, siue mercimonia.

De solstitijs & æquinoctijs. C A P. XXXIV.

Solstitium dicitur: quasi solis statiu: quòd tunc sole stante crescant dies vel noctes. *Æquinoctium* appellatū, quòd tunc dies & nox horarū spatio æquali cōsistunt. *Duo* aut sunt solstitia, vnū *æstiuum* octauo kalendarū Iuliarū, de quo tēpore remeare sol ad inferiores incipit circulos: aliud *hyemale*, octauo kalendarum Ianuariarum, quo tempore sol altiores incipit circulos petere. Vnde & hiemalis solstitij dies minimus, sicut æstiuū maximus inuenitur. Item duo sunt æquinoctia, vnū *vernale*: & aliud *autumnale*, quæ Græci *ισσημεριες* vocant. Sunt autem hæc æquinoctia die octaua kalendarum Aprilium, & octauo kalendarū octobrium, quia annus in duas partes tantū diuiditur: hoc est in æstiuū & in hiemale solstitium & in duo hemisphæria.

De temporibus anni. C A P. XXXV.

Tempora anni, sunt quatuor: ver, æstas, autumnus, & hiems. dicta sunt autem tēpora à companionis temperamento, quòd inuicem se humore, siccitate, calore & frigore temperent. Hæc & *curricula* dicuntur: quia non stant sed currunt. Constat au-

tem post factum mundum ex qualitate cursus solis tempora in ternos menses fuisse diuisa. Quorum temporum talem veteres distributionem faciunt, vt primo mense *ver nouum* dicatur, secundo *adulium*, tertio *præceps*. Sic & *æstas* in suis tribus mensibus, *noua*, *adulta*, & *præceps*. Item *hyems noua*, *adulta*, & *præceps* siue extrema. Vnde & illud: *Extrema* sub calum hyemis. *Ver* autem dictum quòd vireat. Tūc enim post hyemem vestitur tellus herbis, & in florem cuncta prorumpunt. *Æstas* dicitur ab æstu, id est à calore. & æstas quasi *vsta*, id est exusta & arista. Nam calor aridus est. *Autumnus* à tempestate vocatur: quando & folia arborum cadunt, & omnia maturescunt. *Hyemem* autem ratio hæmisphærij nūcupauit. quia tunc breuiori sol voluitur circulo. Vnde & hoc tempus *bruma* dicitur: quasi *βρυχία* *βρυχία*, id est breuis, vel à cibo, quòd maior tunc sit vescendi appetitus. Edacitas Græcè *bruma* appellatur. vnde & *imbrumati* dicuntur quibus fastidium est ciborum. *Hybernus* autem inter hyemem & veranum est quasi hyuernus: qui plerūque à parte totam hyemem significat. Hæc tempora singulis etiam cœli partibus ascribuntur. *Ver* quippe *orienti* datur. quia tunc ex terris omnia oriuntur. *æstas* verò *meridiano*, eò quòd pars eius calore flagratior sit. *hyems*, *Septentrioni*, eò quòd frigidioribus & perpetuo gelu torpeat. *autumnus*, *occiduo*, propter quod graues morbos habet. vnde & tunc folia arborum defluunt. Vt autem autumnus abundet morbis: facit hoc cōfinium frigoris & caloris, & compugnancia inter se contrariorum aerum.

De annis. C A P. XXXVI.

Annus est solis anfractus: cum peractis *Atre* centis lxx. diebus ad eadem loca fidetur redit. Annus autem dicitur: quia mensibus in se recurrētibus voluitur. Vnde & *annulus*, quasi annuus, id est circulus, quòd in se redeat. Virgilius: Atque in se sua per vestigia voluitur annus. Sic enim apud *Ægyptios* indicabatur ante inuentas literas, picto dracone caudam suam mordente, quia in se recurreret. Alij annum dicunt, *δωδεκάμηνος*, id est, ab inuolutione: renouatur enim semper. Tria sunt autem tempora annorum. Aut enim *lunaris annus* est triginta dierum: aut *solstitialis* qui xij continet menses: aut *magnum*, omnibus planetis in eundem locum recurrentibus, qui fit post annos solstitiales plurimos. *Era* singulorum annorum constituta est à Cæsare Augusto: quando primum censum exegit ac Romanum orbem descripsit. Dicta autem *Era* ex eo quòd omnis orbis, res reddere professus est reipublicæ.

De olympiadicis & lustris & iubilis.

CAP. XXXVII.

Olympias apud Græcos constituta apud Ehdem Græcia ciuitatem. Eliis agenti bus agonem: & quinquennale certamen qua tuor medijs annis vacantibus: & ob hoc Eli dum certaminis tempus olimpiadem voca uerunt, quadriennio in vna olimpiade sup putato. *Lustrum* verò est *quinquennale*, id est quin quennium, quòd quinto anno dicitur condi propter olimpiadas à Romanis: adhuc enim consules, adhuc æra nondum erant. Est enim quinquennale tempus. Idèd verò sic voca tur: eo quòd censu per quinquennium in re publica deracto, vrbs Roma lustrabatur. *Iu bilem* interpretatur remissionis annus. Est enim Hebraicus & sermo & numerus, qui septenis annorum hebdomadibus, id est, qua draginta nouem annis textitur, in quo clan gebatur tubis, & ad omnes reuertebatur anti qua possessio, debita absoluebantur, confir mabantur libertates. Hunc numerum etiam in diebus pentecostes & ipsi celebramus post Domini resurrectionem remissa culpa: & toti us debiti chirographo euacuato, ab omni nexu liberi suscipientes aduenientem in nos gratiam Spiritus sancti.

De seculis & ætatibus.

CAP. XXXVIII.

Secula generationibus constant: & inde secula quod se sequantur. Abeuntibus enim alijs, alia succedunt. Hunc quidam quinquagesimum annum dicunt, quem Hebræi iubilium vocant. Ob hanc causam & ille Hebræus qui propter uxorem & liberos amat Dominum suum, aure pertusa, seruitio subiugatus, seruire iubetur in seculum: hoc est vsque ad annum quinquagesimum. *Ætas* plerumque dicitur & pro vno anno, vt in annalibus, & pro septem, vt hominis: & pro centum, & pro quouis tempore. Vnde & ætas tempus quod de multis seculis instruitur. Et dicta ætas quasi æuitas, id est similitudo æui. Nam *æuum* est ætas perpetua: cuius neque ini tium neque extremitas nascitur: quod Græci *αιωνος* vocant: quod aliquando apud eos pro seculo, aliquando pro æterno ponitur. Vnde & apud Latinos est deriuatum. *Ætas* autè proprie duobus modis dicitur: aut enim *hominis*, sicut infantia, iuuentus, senectus: aut *mundi*, cuius *prima ætas* est ab Adam vsq; ad Noe, *secunda* à Noe vsque ad Abraham, *tertia* ab Abraham vsque ad Dauid, *quarta* à Dauid vsque ad transmigrationem Iudæ in Babiloniam, *quinta* deinde ad aduentum Saluato-

ris in carne, *sexta* quæ nunc agitur vsque quòd mundus iste finiatur. Quarum decursus per generationes & regna ita inspicitur.

De discretione temporum.

CAP. XXXIX.

Prima *etæ* continet in exordio sui crea tionem mundi. Primo enim die Deus in lucis nomine condidit angelos. secundo in firmameti appellatione cælos, tertio in Dis cretionis vocabulo speciem aquarum & ter ra: quarto luminaria cæli. quinto animantia ex aquis, sexto animantia ex terra, & homi nem, quem appellauit Adam.

Adam anno cccxx genuit Seth à quo filij Dei. cccxx.

Seth anno ccv genuit Enos: qui primus cæ pit inuocare nomen Domini. cccxxxv. Enos anno clxxx genuit Cain. Dcxxx. Cain anno centesimo lxx genuit Malaleel. Dccxcv.

Malaleel anno clx genuit Iareth Deccc.lx. Iareth anno cctesimo lxij genuit Enoch qui translatus est. M cxxij.

Enoch anno lxx genuit Matusalem. M cc lxxvij.

Matusalem anno clxvij genuit Lamech. Mcccclij.

Lamech anno clxxxvij genuit Noe. arca ædificatur. M Dcxlj.

Noe autem anno Dc, factum est diluuium. M cclxij.

Secunda *etæ*. CAP. XL.

Sem post diluuium secundo anno genuit Arfaxat, à quo Caldei. M cclxij. Arfaxat anno cxxxv genuit Sala: à quo anti tiqui Samaritæ vel Indi fuerunt. M cclxxxix.

Sala anno cxxx genuit Deber à quo Hebræi M D ix.

Heber anno cxxxij genuit Faleg. Turris ædificatur. M Dcxlj.

Faleg anno cxxx genuit Ragau. dij primum adorantur. M Dcclxxij.

Ragau anno cxxxij genuit Seruch. regnum inchoat Scytharum. M Dcccv.

Seruch anno cxxx genuit Nachor. Regnum Ægyptiorum nascitur. M Dcxxxv.

Nachor anno lxxix genuit Tharam. Regnū Assyriorum & Siciuorum exoritur. M Dcxlj.

Thara anno lxx genuit Abraham.

Zoroastes magicam artem reperit. M Dcxxxij.

Tertia

Tertia etas. CAP. XLI.

Abraham an. centesimo genuit Isaac ex Sara libera. Nā prius & Ismahel à quo & Ismahelita. iiiiMccclxxiiij.

Isaac an. sexagesimo genuit Iacob Argiuorū regnum inchoat. iiiiMcccxlviij.

Iacob an. xvj. genuit Ioseph. Phoroneus Græciæ leges dedit. iiiiMcccxxxv.

Ioseph an. cv. vixit. Græcia segetes habere capit. iiiiMdxlv.

Hebræorum seruitutis in Ægypto an. cxliij. Atlas Astrologiā inuenit. iiiiMDclxxxix.

Moyſes an. xl. rexit populum in heremo. Hebræi legem & literas habere ceperunt. iiiiMDcccxiix.

Iosue an. xxvij. Erictonius in Troia quadrigam iunxit. iiiiMDccclv.

Othoniel an. xl. Cadmus literas Græcis dedit. iiiiMDccxxv.

Aoth anno lxxx. fabulæ fictæ sunt. iiiiMDcccclxxv.

Debora ann. xl. Apollo medicinæ artem inuenit & citharam reperit. iiiiMDcccxxvj.

Gedeon anno xl. Mercurius lyram reperit & Orpheo tradidit. iiiiMDcccclvj.

Abimelech an. tres. Chorus in Græcia inuentus est. iiiiMDcccclix.

Thola an. xxij. Priamus regnauit in Troia. iiiiMDcccclxxxj.

Iair an. xxij. Carmentis Latinas literas reperit. iiiiMliij.

Iephte an. vj. Hercules se flammiſ iniecit. iiiiMix.

Abefon an. vij. Alexander Helenam rapuit. iiiiMxxvj.

Abdon an. viij. Troia capta est & Æneas in Italiam venit. iiiiMxxliij.

Samſon ann. xx. Aſcanius Albam cōdidit ciuitatem: à qua Albani. iiiiMxliij.

Heli sacerdos an. xl. Arca testamenti capitur. iiiiMlxxxliij.

Samuel & Saul an. xl. Homerus fuiſſe putatur. iiiiMccxxviij.

Quinta etas. CAP. XLII.

David ann. quadrag. Cartago à Didone conditur. Gad. Nathan & Aſaph prophetauerunt. iiiiMclxliij.

Salomon an. xl. Templum Hieroſolymis edificatur. iiiiMccliij.

Roboam an. xvij. Regnum Iſrael & Iuda diuiditur. iiiiMcccxxj.

Abia an. tribus, ſub quo Abimelech pontifex fuit. iiiiMcccxxliij.

Aſa an. xlv. Achias Amos Iehu. Iohel & Azarias prophetauerunt. iiiiMccclxv.

Iofaphat an. xxv. Prophetauit Helias & He-

lizeus Abdias & Micheas iiiiMccc.

Ioram an. viij. Prophetauit Helias & Helifeus. iiiiMcccxcix.

Ochozias anno vno. Helias rapitur. iiiiMcccxcix.

Athalia an. vij. Ionadab ſacerdos claruit. iiiiMcccviij.

Ioas an. xl. Zacharias propheta occiditur inter templum & altare. Helifeus moritur. iiiiMcccxlviij.

Amasias an. xxix. Cartago condita est. iiiiMcccclxxv.

Ozias ann. liij. Olimpias à Græcis inſtituitur, Affricorūque regnum in Medos, transfertur. iiiiMcccclxxviij.

Ioathan an. xvj. Remus & Romulus naſcuntur. iiiiMcccclxiij.

Achaz anno xvj. Roma conditur. iiiiMcccclviij.

Ezechias an. xxix. Senatus Romæ fit. iiiiMcccclxxxviij.

Manasſes an. lv. Sibilla Samia claruit. iiiiMDxliij.

Amon an. xij. Cenus primum agitur. iiiiMDlv.

Iofias an. xxxij. Thales philoſophus agnoſcitur. iiiiMDlxxxviij.

Ioachim ann. xj. Nabuchodonofor Iudæam capit. iiiiMDxcviij.

Sedechias an. xj. Templum Hieroſolymis incenſum. Sappho mulier diuerſo poemate claruit. iiiiMDcix.

Quinta etas. CAP. XLIII.

Hebraorum captiuitas an. ſeptuaginta. Iudith historia ſcribitur. iiiiMDclxxxix.

Darius an. xxxliij. Iudæorum captiuitas ſoluitur. iiiiMDccxliij.

Xerxes an. xx. Sophocles & Euripides, tragædi celebrantur inſignes. iiiiMDccxxxliij.

Artaxerxes an. xl. Eſdras incenſam legem renouat. iiiiMDccclxxliij.

Darius qui & nothus an. xix. Hæc ætas habuit Platonem primum rhetorem. iiiiMDcccxcj.

Artaxerxes an. xl. Heſter historia ſcribitur. iiiiMDcccxxxliij.

Artaxerxes qui & Ochus an. xxvj. Demosthenes & Ariſtoteles prædicantur. iiiiMDcccclviij.

Xerxes an. liij. Xenocrates illuſtris habetur. iiiiMDcccclxliij.

Darius an. vj. Alexander Hieroſolymam cepit. iiiiMDcccclxviij.

Alexander magnus an. v. Aſiam obrinuit. iiiiMDcccclxxliij.

Ptolemæus an. xl. Machabæorū liber inchoat primus. iiiiMDcccclxxliij.

Philadelphus an. xxxviij. Septuaginta inter-

pretes agnoscuntur. iiiiMDcccclj.
 Euergetes an. xxvj. Iesus sapientie librū cō-
 ponit iiiiMDcccclxxvij.
 Philopator an. xvij. Machabæorum secundi
 libri historia componitur. iiiiMDcccxciiij.
 Epiphanes an. xliij. Romani Græcos obtri-
 nuerunt. VMxix.
 Philometor an. xxxv. Scipio Africam vicit.
VMIij. 10
 Euergetes an. xxliij. Brutus Hispaniam sube-
 git. VMIxxxij.
 Soter an. xvij. Thraces Romanis subiciun-
 tur. VMxcix.
 Alexander an. x. Syria Romanis subiecta est.
VMcix.
 Ptolemæus an. viij. Rhetorica ars Romæ ce-
 pit. VMcxvij.
 Dionysius an. xxx. Pompeius Indiam capit.
VMcxlvij. 20
 Cleopatra an. ij. Ægyptus Romanis subditur
VMcxlj.
 Iulius Cæsar an. v. Hic primus Monarchiam
 tenuit. VMcliiij.

Sexta atas. CAP. XLIIII.
Octavianus an. lvj. Christus nascitur.
VMcxxx.
 Tiberius an. xxij. Christus crucifigitur.
VMcxxxij. 30
 Caius Caligula an. iij. Matthæus Euangeliū
 scripsit. VMcxxxvij.
 Claudius an. xliij. Marcus Euangelium edi-
 dit. VMcclj.
 Nero an. xliij. Petrus & Paulus necantur.
VMcclxv.
 Vespasianus an. x. Hierosolyma à Tito sub-
 uertitur. VMcclxxv.
 Titus an. ij. Hic facundus & pius fuit.
VMcclxxvij. 40
 Domitianus an. xvj. Ioannes in Pathmos re-
 legatur. VMcxciiij.
 Nerua an. j. Ioannes Ephesum redit.
VMcxcviiij.
 Traianus an. xviiij. Ioannes apostolus requi-
 escit. VMcccxiij.
 Adrianus an. xxj. Aquila interpres habetur.
VMcccxxx.
 Antoninus pius an. xxj. Valentinus & Marc'ō
 agnoscuntur. VMcccclvj. 50
 Antonius verus an. xix. Catafrigarum hære-
 sis oritur. VMcccclxxv.
 Commodus an. xij. Theodotion tertius in-
 terpres habetur. VMcccclxxxvij.
 Elius pertinax an. i. Nihil habet historie.
VMcccclxxxvij.
 Seuerus an. xvij. Symmachus interpres quar-
 tus habetur. VMcccceviij.
 Antoninus Caracalla an. vij. Quinta editio
 Hierosolymis inuenitur. VMccccexxij. 60

Macrinus an. j. Huius breuitas vite nihil ge-
 storum habetur. VMccccexxv.
 Aurelius Antoninus an. iij. Sabellij hæresis
 oritur. VMccccexxix.
 Alexander an. xliij. Origenes insignis habe-
 tur. VMccccexxxij.
 Maximus an. iij. Iste Germanos vicit.
VMccccexxxv.
 Gordianus an. vj. Iste de Parthis & Persis triū-
 phauit. VMccccexxlj.
 Philippus an. vij. Hic primus Christianus im-
 perator fuit. VMccccexxlvij.
 Decius an. j. Antonius monachus claruit.
VMccccexxlix.
 Gallus an. ij. Nouatus hæresim condit.
VMcccceclj.
 Valerianus an. xv. Cyprianus martyrio coro-
 natur. VMcccceclxvj.
 Claudius an. ii. Iste Gothos ab Illyrico expul-
 lit. VMcccceclxviii.
 Aurelianus an. v. Iste Christianos persequi-
 tur. VMcccceclxxiiij.
 Tadius an. i. Huius breuitas vite nihil habet
 historie. VMcccceclxxv.
 Probus an. vi. Manichæorū hæresis orta est.
VMcccceclxxxii.
 Carus an. ii. Iste de Persis triumphauit.
VMcccceclxxxiiij.
 Diocletianus an. xx. Iste diuinis libris adustus
 martyria facit. VMDiij.
 Galerius an. ii. Huius breuitas vite nihil di-
 gnū historie contrulit. VMDvj.
 Constantinus an. xxx. Nicæna synodus con-
 gregatur. VMDxxxv.
 Constantius ann. xxliij. Anthropomorphita-
 rum hæresis oritur. VMDlviii.
 Iulianus an. ii. Hic ex Christiano paganus
 effectus est. VMDlxi.
 Iouinianus an. i. Iste iterum Christianus effe-
 ctus est. VMDlxi.
 Valentinianus an. xliij. Gothi hæretici effici-
 untur. VMDlxxxvij.
 Gratianus an. vi. Priscillianus agnoscitur.
VMDlxxxiiij.
 Valentinianus an. vii. Hieronymus in Beth-
 leem prædicatur. VMDlxxxix.
 Theodosius an. iij. Ioannes Anachoreta cla-
 ruit. VMDxcii.
 Arcadius an. xliij. Ioannes Chrysostronus flo-
 ruisset. VMDcx.
 Honorius an. xv. Augustinus Episcopus cla-
 ruit. VMDcxxx.
 Theodosius an. xxvij. Nestorius hæreresarches
 extitit. VMDcxlviij.
 Martianus an. vi. Chalcedonenensis synodus a-
 gitur. VMDcliiij.
 Leo maior an. xvi. Ægyptus errore Diocleti
 languet. VMDclxix.
 Zenon an. xvii. Acaphalorū hæresis orta est.
VMDclxxxvj.
A. uasta-

Anastasius an. xvij. Fulgentius Episcopus
prædicatur. VMDccxij.

Iustinus an. vij. Acephalorum hæresis abdi-
catur. VMDccxxj.

Iustinianus xxix an. Vvandali in Africa à Be-
lisario extinguntur. VMDcclx.

Iustinus an. xj. Armenij fidem Christi susci-
piunt. VMDcclxxj.

Tiberius, an. vij. Longobardi Italiam capiunt.
VMDcclxxvij.

Maurit^o an. xxj. Gothi catholici effecti sunt.
VMDccxcix.

Focas an. viij. Romani cæduntur à Persis.
VMDcccvi.

Eraclius an. xxvij. Residuum sextæ ætatis tem-
pus Deo soli est cognitum. Colligitur om-
ne tempus ab exordio mundi vsque in
præsentem annum decimum gloriosissi-
mum principis, qui est Eracl^o. VMDccclvij.

Huius quarto & quinto religiosissimi prin-
cipis Silebuti, in Hispania Iudæi baptizant.
Quarum decursus per generationes & re-

gna: primus ex nostris Iulian^o Africanus sub
Imperatore Marco Aurelio Antonino, si-
plicitis historiæ stilo elicit. dehinc Eusebius
episcopus Cæsariensis: atque sanctæ memo-
riæ Hieronymus presbiter, chronicorum ca-
nonem multiplicem ediderunt, Historiam
regnis simul & temporibus ordinatam. De-
hinc alij atque alij inter quos præcipue Vi-
ctor Turonensis ecclesiæ Episcopus recensit
priorum historiis gesta sequentium æta-
tum vsque ad consulatum Iustini iunioris
imperatoris expleuit. Horum nos temporum
summam ab exordio mundi ad Augusti He-
raclij Imperatoris vel Sumptilani regis
Gottorum, quanta potuimus breuitate nota-
uimus tempora, adiacente è latere descenden-
dente linea temporum cuius indicio summa
præterita seculi cognoscatur.

10 *Sequentia habentur in quodam codice exciso
ante titulum, De discretione temporum: In ma-
nuscriptis vero exemplaribus non leguntur.*

ISIDORI HISPAN- SENSIS EPISCOPI, ORIGI-

NVM SIVE ETYMOLOGIARVM

L I B E R V I.

Capita libri sexti.

- 1 De nouo & veteri testamento.
- 2 De scriptoribus & vocabulis sanctorum li-
brorum.
- 3 De bibliothecis.
- 4 De interpretibus.
- 5 De eo qui primum Romanos libros aduexit.
- 6 Qui apud nos bibliothecas instituerunt.
- 7 Qui multa scripserunt.
- 8 De generibus opusculorum.
- 9 De ceteris.

- 10 De cartis.
- 11 De pergamenis.
- 12 De libris conscribendis.
- 13 De librorum vocabulis.
- 14 De libris & eorum instrumentis.
- 15 De canonibus euangeliorum.
- 16 De canonibus conciliorum.
- 17 De cyclo paschali.
- 18 De reliquis festiuitatibus.
- 19 De officiis.

LIBER SEXTVS DE VE- teri & nouo testamento.

Etus testamētum ideo dicitur:
quia veniente nouo cessauit.
de quo Apostolus meminit,
dicens: Verera transferunt,
& ecce omnia facta sunt no-
ua. Testamentum autem no-
uum ideo nuncupatur, quia innouat. Non e-
nim illud discunt, nisi homines renouati ex
vetustate per gratiam, & pertinentes iam ad

testamentum nouum: quod est regnum cæ-
lorum. Hebræi autem vetus testamentum,
Esdra auctore, iuxta numerum literarum sua-
rum, viginti duobus libris accipiunt: diui-
dentes eos in tres ordines, legis scilicet, & pro-
phetarum, & agiographorum. ¶ Primus ordo le-
gis in quinque libris accipitur: quorum pri-
mus est Beresith, quod est Genesis, secundus
Veelle Semoth, quod est Exodus, tertius Vai-
era, quod est Leuiticus, quartus Vaiedabber:
quod est Numeri, quintus Elle addebarim,
quod est Deuteronomium. Hi sunt quinque li-